

APR 7 1977

LIBRARIES

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 37

1 februari 1977

No. 2

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, Amsterdam 1004 — Nederland

INHOUD: G. VAN DER ZANDEN, Aantekeningen over Nederlandse Hymenoptera, Aculeata, VII (p. 17). — R. BATTEN, Mordellochroa species of the Western Palaearctic region (Coleoptera, Mordellidae) (p. 21). — C. VAN ACHTERBERG, A new Holarctic genus, Spathicopsis gen. nov., belonging to the Euphorinae, Centistini (Hym., Braconidae) (p. 27). — Literatuur (p. 20: LEO BLOMMERS, G. BARENDRECHT). — Korte mededelingen; p. 26: Personalia; p. 31: W. HOGENES; p. 32: Nieuwe aanwinsten voor de bibliotheek, Aanbieding).

Aantekeningen over Nederlandse Hymenoptera, Aculeata, VII

door

G. VAN DER ZANDEN

ABSTRACT. — Data are provided on the distribution of a number of Aculeata in the Netherlands. *Hylaeus duckei* Alfken is new to the Dutch fauna. Some observations on "sleeping societies" of two solitary bees are recorded.

Een aantal jaren heb ik door beroepsbezigheden nauwelijks tijd aan de Aculeaten kunnen besteden (Aantekeningen VI verscheen in *Ent. Ber., Amst.* 27: 176—177, 1967), alleen voor verzamelen, resp. ruilen tijdens reizen her en der in Europa kon nog tijd worden gevonden. Thans ben ik in de gelegenheid dit materiaal te bewerken, resp. aan specialisten ter bewerking aan te bieden. Deze inleiding moge verklaren waarom in deze en eventuele volgende publikaties betreffende mijn kollektie nog vangsten uit soms lang verstreken jaren worden vermeld.

APIDAE

De onderscheiding van de verschillende *Hylaeus*-soorten is moeilijk en tijdrovend, vooral door de grote variatie in kleurtekening en sculptuur binnen een bepaalde soort. De tabellen van Blüthgen (in Schmiedeknecht, 1930) en van Benoist, 1959, werken vaak met vage kenmerken als „bestippeling grover of fijner dan bij soort X”. Alleen door te werken met veel vergelijkingsmateriaal en door een complex van kenmerken te beschouwen is voor de meeste soorten een betrouwbare determinatie mogelijk. Uit enkele honderden exemplaren, die ik de afgelopen winter gedetermineerd heb, kwamen voor ons land de volgende vermeldenswaardige vangsten. De overige palearktische soorten hoop ik in een ander artikel te vermelden. De nomenclatuur is volgens Warncke, 1970.

Hylaeus variegata variegata Fabricius — 1 ♀, Eindhoven, 13. VII.1952.

H. brevicornis brevicornis Nylander — 3 ♀, Eindhoven, 29. VII.1951 en 1 ♂, 8. VII.1951; 1 ♀,

Vught, 9.VII.1941; 1 ♂, Drunense Duinen, 22.VI.1953, op *Jasione montana* L.; 1 ♀, Wageningen, 3.VI.1920, uit een braamstengel.

H. rinki Gorski — 4 ♂, Bennekom, 9.VIII.1927, op *Tanacetum vulgare* L. Uit N. Brabant en de Gelderse Achterhoek zijn een tiental vangsten bekend, van de Veluwe was er nog geen eerdere melding.

H. punctulatissima Smith — 2 ♂, Wageningen, 20.VII.1929, op *Allium*; 1 ♂, Diepenveen, 8.VII.1922. Uit België: 2 ♀, Wemmel, 9.VIII.1953, leg. A. Vieujant. Buiten Limburg slechts enkele malen verzameld.

H. bisinuata Förster — een aantal ♀, Eindhoven, 27.VIII.1954. Uit België: ½ ♀, Couture St. Germain, 15.VII.1950, leg. A. Vieujant. Deze soort is alleen in Limburg gevangen.

H. gracilicornis Morawitz — 1 ♂, Bennekom, 27.VII.1927, op *Cirsium arvense* (L.) Scop.; 1 ♂, Wageningen, 20.VII.1929, op *Allium*; 2 ♀, Eindhoven, 3.VII.1954 en 8.VIII.1975. In Nederland pas eenmaal gevangen, namelijk in 1961 te Emmen.

H. punctata Brullé — 5 ♂, Eindhoven, telkens rond 16 juni, in de jaren 1961-'68; 1 ♂, Burgh, 19.VII.1954. Tot nu toe slechts eenmaal vermeld, namelijk van Maastricht in 1933.

H. gibba gibba Saunders — 1 ♀, Opstermaat, 20. VIII.1950; 1 ♀, Heusden, 15.VIII.1954. Deze *Hylaeus* was nog niet vermeld uit onze noordelijke provincies.

H. signata Panzer — 2 ♂, Arcen, 12.VIII.1962, op *Reseda lutea* L. en 1 ♀, Esbeek, 14.VII.1963. Was nog niet vermeld uit N. Brabant en Limburg.

H. duckei Alfken — FAUNA N.SP. — 1 ♂, in de duinen bij Schoorl, 7.VII.1975, op *Sedum acre* L. Een merkwaardige vangst, die ik eerst na vergelijking met exemplaren uit het Narodni Muzeum (Praag) tot deze soort durfde te brengen. De soort is bekend uit Frankrijk, Italië, Zwitserland en de Balkan. Uit België heb ik nu 1 ♀ van Oostduinkerke, leg. Pasteels. Osychniuk, 1970, die haar tabellen met een paar karakteristieke schetsjes voor elke besproken soort verduidelijkt, noemt als kenmerk ook een opvallende verdikking van het tweede tergiet. Alfken beschreef de soort in 1904 aan de hand van een (waarschijnlijk uit Frankrijk afkomstig) ♀ van Sichel uit de kollektie Förster. Merkwaardig genoeg heeft hij zijn eigen soort, althans als we Stöckert, 1954, mogen geloven, in latere jaren soms met *pectoralis* Förster verwisseld.

Uit in voorbije jaren verzameld materiaal kwamen verder nog de volgende goede vangsten:

Halictus minutulus Schenck — 1 ♀, Markelo, 6.VI.1960, det. E. Valkeila, Hämeenlinna. Deze soort werd tot nu toe alleen vermeld uit Z. Limburg en de Gelderse Achterhoek.

H. intermedius Schenck — 1 ♂, Boxtel, 28.VIII.1929, op *Cirsium arvense*, leg. V. Giersbergen en 1 ♂, Echt („de Doort”), 14.VIII.1960, beide det. Valkeila. Deze soort werd tot nu toe éénmaal vermeld van Den Haag.

H. sexstrigatus Schenk — Het verschijnsel van de z.g. „slaapgezelschappen” is bij aculeaten niet onbekend (zie o.a. Linsley en MacSwain, 1958). In de nazomer van 1975 kon ik elke namiddag, zo tussen vijf en zes uur, waarnemen hoe een groepje van acht à tien ♂ van deze soort zich verzamelde in een opening in het metselwerk van mijn huis op ca. 30 cm boven de grond.

Dasypoda hirtipes Fabricius — in de duinen bij Bergen trof ik op 2.VII.1975 een groepje van ca. 15 ♂, elk exemplaar slapend of schuilend in zijn eigen bloem van *Hypochaeris radicata* L. (Biggekruid).

SPHEGIDAE

Passaloecus borealis Dahlbom — Van deze, in 1965 in ons land ontdekte, soort kan ik de volgende nieuwe vindplaatsen vermelden: diverse ♀ van Dwingelo, 2.VIII.1962; Eindhoven, 27.VIII.1954; Roermond, 1.VII.1951; Roden, 3.VII.1948 en Tilburg, 19.VIII.1939. Alles det. A. K. Merisuo, Türkü.

P. eremita Kohl — Van deze, in 1957 in Gulpen voor het eerst in Nederland gevangen, soort zijn intussen al ruim een dozijn vindplaatsen bekend. Ik kan hieraan toevoegen: Markelo, ♀ en ♂ in mei en juni 1957 en '59.

Crossocerus denticrus Herrich-Schäffer — 1 ♀, Markelo, 30.V.1958. Was reeds bekend van Roermond, 1946, Haelen, 1949 en Wijre, 1958.

C. binotatus Lepeletier & Brullé (= *confusus* Schulz) — 1 ♀, Norg, 4.VII.1948, leg. J. G. Betrem.
C. annulipes Lepeletier & Brullé - 1 ♀, Haamstede, 30.VII.1954. Was bekend uit Zuid- en Noord-Nederland, daarbuiten van Voorburg en Nieuw-Namen (Z.).

C. megacephalus Rossi (= *leucostomoides* Richards) — Voor de jongere aculeatenverzamelaars, vooral in N. Brabant, is het misschien goed weer eens te herinneren aan het bestaan van de kollektie van wijlen pater A. Adriaanse, die wordt bewaard in het Natuurhistorisch Museum te Tilburg. Deze kollektie geeft een goed beeld van de aculeatenfauna in de Brabantse Kempen en kan bovendien een waardevol hulpmiddel zijn bij het controleren en vergelijken van determinaties. Jammer is dat de vele naamswijzigingen, waarmee we de laatste tijd overspoeld worden, in de kollektie niet worden bijgehouden. Dit was voor mij ook de reden om een tweetal soorten van Adriaanse te bekijken aan de hand van de nieuwere inzichten.

In de kollektie staan van deze soort 1 ♀, gevangen te Babberich, 31.VII.1941 en 1 ♂, van Tilburg, 24.IV.1942, met op het etiket „uit appeltak”. De cocon is bijgestoken. Beide exx. werden door Adriaanse gedetermineerd als *leucostoma* Linnaeus, doch werden door Br. V. Lefebvre niet opgenomen in zijn inventarisatie van 1969, daar hij reeds twijfelde aan de juistheid van deze determinatie.

POMPILIDAE

Arachnospila abnormis Dahlbom — In de kollektie Adriaanse staat een copula van deze soort, door hem gevangen te Tilburg, 27.VIII.1945. Beide exemplaren behoren inderdaad tot *abnormis* en niet tot *pseudabnormis* Wolf, zoals ik gehoopt had.

A. michiganensis alvarabnormis Wolf — 1 ♂, Horn, 10.VII.1950, det. H. Wolf, Plettenburg. Reeds bekend van Texel, Wassenaar, Meyendel en Well.

VESPIDAE

Pterocheilus phaleratus Panzer — een aantal ♂, vliegend boven *Sedum acre*, begin juli 1975 in de duinen bij Schoorl.

Stenodynerus dentisquama Thomson (= *caroli* Blüthgen) — 1 ♂, 3.VII.1975, duinen bij Schoorl, det. J. Gusenleitner, Linz. Voor het eerst gevangen in 1966 in de duinen bij Wassenaar, nadien gemeld van Terschelling, Ermelo en Hellendoorn.

CHRYSIDIDAE

Chrysis longula Abeille — 1 ♀, Driebergen, 17.VI.1922, det. W. Linsenmaier, Ebikon.

C. iris Christ — 1 ♀, Denekamp, 1950, leg. Bernink. In ons land slechts enkele malen langs de oostgrens gevangen.

C. bicolor Lepeletier — Onder mijn materiaal van *C. succincta* Linnaeus vond ik bij revisie een copula van *bicolor*, 13.VIII.1947, Den Dolder, leg. P. M. F. Verhoeff.

Omalus biaccinctus Buysson — 1 ♀, Colmond, 13.VIII.1960. Werd ten westen van de lijn Ede-Tilburg nog niet gevonden.

LITERATUUR

Alfken, J. D., 1904. Die Förstersche Monographie der Bienengattung *Hylaeus* F. (Latr.) = *Prosopis* F. und die *Prosopis*-Sammlung Försters. *Abh. naturw. Ver. Bremen* 18: 108—124.

Benoist, R., 1959. Les *Prosopis* de France. *Cah. Nat.*, 15: 75—87.

Leclercq, J., 1974. Noms, types et néotypes d'une trentaine de crabroniens européens. *Bull. Annls Soc. ent. Belge* 110: 258—286.

Linsley, E. G. & Macswain, J. W., 1958. Sleeping habits of males of *Hesperapis*. *J. Kans. ent. Soc.* 31 (4): 273—274.

Osychniuk, A. Z., 1970. Apoidea Colletidae. *Fauna Ukraine*, 12 (4): 1—158.

- Schmiedeknecht, O., 1930. *Die Hymenopteren Nord- und Mitteleuropas*. Fischer, Jena, Ed. 2, pp 1062.
- Stöckhert, F. K., 1954. Fauna apoideorum germaniae. *Abh. bayer. Akad. Wiss. München* [2] 65: 1—87.
- Warncke, K., 1970. Beiträge zur Systematik und Verbreitung der Bienengattung *Prosopis* F. in der westpaläarktis. *Bull. Rech. agron. Gembloux* 5 (3—4): 745—768.
- Zanden, G. van der, 1967. Aantekeningen over Hymenoptera, VI. *Ent. Ber., Amst.* 27: 176—177.

Eindhoven, Jongkindstraat 2.

BOSCH, J. VAN DEN & R. RABBINGE, 1976. SIMULATION OF THE FLUCTUATIONS OF THE GREY LARCH BUD MOTH. 83 pp. PUDOC, Wageningen. Prijs (genaaid) f 16.50. ISBN 90-220-0589-5.

De cyclische (eens per 6 à 8 jaar) ontbladering van de lariksbossen in Boven Engadin (Z.O. Zwitserland) door de lariksmot *Zeiraphera diniana* (Guenée) vormt al jaren onderwerp van studie voor een groep Zwitserse onderzoekers. Op basis van de zo vergaarde kennis zijn verschillende theorieën naar voren gebracht die de oorzaak - het cyclisch populatieverloop van de vlinder - trachtten te verklaren, maar die bij nadere studie min of meer onhoudbaar bleken. Dit boek beschrijft de poging van een groep Wageningse onderzoekers om door middel van een (computer-) simulatie techniek het antwoord te vinden, waarbij gebruik gemaakt werd van de waarnemingen door de Zwitserse groep. Het toepassen van deze techniek, de zgn. state variable approach, op de populatie ecologie van een insect is een primeur. En als zodanig is het boek een must voor de vakman. Maar ook voor de buitenstaander is het boeiende, hoewel niet eenvoudige lectuur. Met name omdat er bij deze benadering naar gestreefd wordt het model (=computerprogram) zoveel mogelijk te baseren op causale relaties in het systeem (=deel van de werkelijkheid dat onderzocht wordt). Zo kan er een stimulerende wisselwerking ontstaan tussen onderzoek en modelbouw. Dat is dunkt mij een belangrijke ontwikkeling.

Het hier ontwikkelde model is nog simpel. Het beschouwt de lariks, de lariksmot, één standaard-sluipwesp (in plaats van 70 in werkelijkheid) bij een jaarlijks gelijk verlopend temperatuur-regiem, maar laat andere elementen in het systeem zoals een virusziekte, predatoren, een genetisch polymorfisme, buiten beschouwing. De uitkomst is een cyclische populatie verloop dat veel overeenkomst vertoont met de in het veld waargenomen cycli. Door de inbreng van diverse elementen in het model per stuk te variëren of uit te sluiten werd hun invloed op de uitkomst nagegaan. Op basis daarvan komen de auteurs tot de konklusie dat er niet van één enkele sleutelfaktor, die de populatie dynamiek van de vlinder beheerst, sprake is.

Het boek eindigt met een lange lijst suggesties voor verder onderzoek. Het stopt op het punt waar bovengenoemde wisselwerking een aanvang neemt. Maar daardoor, door zich als het ware tot de eerste sport van de ladder te beperken, is het een heldere uiteenzetting geworden, zonder veel onvermeld gedachtenwerk, van de manier waarop de toestandsvariabele benadering in de populatie-ecologie aangewend kan worden. — Leo Blommers.

STRUCTURE AND FUNCTION OF PROPRIOCEPTORS IN THE INVERTEBRATES. P. J. Mill editor. XIII + 686 pp., vele figuren, index 12 pp. London, Chapman & Hall, 1976, Prijs £ 19.50.

Overeenkomstig de titel een overzicht biedend van alles wat op het ogenblik bekend is over de proprioceptoren „der Invertebraten”, levert dit boek juist met betrekking tot de Insekten een schat van gegevens op.

Uit den aard der zaak gaat het hier vooral om de als proprioceptoren functionerende huidsensillen: tastharen nabij de gewrichten, sensilla campaniformia, scolopidia. Toch komen ook de vooral bij Crustacea onderzochte spierreceptoren aan bod, die zo'n merkwaardige overeenkomst vertonen met de spierspoelen der Vertebraten en de hiermede verbonden myotatische reflex. Een voortreffelijk boek! — G. Barendrecht.